

Anna Myślińska

Katharine Ute Mann, *Polonia – National Allegory as a Place of Memory to 19th Century Polish Painting*, „Quart” 2014, nr 3 (33)

Badania polskiej historii, sztuki i ikonografii są najbardziej charakterystycznymi obszarami pracy naukowej Katharine Ute Mann, związanej z ośrodkami akademickimi w Düsseldorfie, Kolonii i Krakowie. W 2013 r. ukazała się książka tej autorki *Polonia: eine Nationalallegorie als Erinnerungsort in der polnischen Malerei des 19. Jahrhunderts*¹, a w 2014 – omawiany tu artykuł w kwartalniku „Quart”.

Rozbiory ziem polskich i okres ponadstuletniej niewoli zmusiły Polaków do wypracowania strategii przetrwania narodu. Jej podstawą stał się nacjonalizm kulturalny, polegający na odwoływaniu się do przeszłości historycznej oraz do wartości, które pozwalały utrzymać świadomość narodową polskiego społeczeństwa². W artykule Mann brakuje odniesienia do historii tematu alegorii Polski, który w XIX w. nie wziął się znikąd – był zakorzeniony w społecznej pamięci Polaków od drugiej połowy XVI w., co trwa do dziś.

Autorka za Marią Janion przytacza typologię mickiewiczowskiej idei mesjanizmu, głównego odniesienia alegorii narodowych w sztuce polskiej XIX wieku³. Proponuje również dla przedstawień alegorii narodowych czasu niewoli termin „Polonia – miejsce pamięci”. Wpisane w mesjanizm cierpienie i śmierć miały nadrzędny sens – zmartwychwstanie (odzyskanie niepodległości). Ten aspekt mesjanizmu powinien być w artykule mocniej uwypuklony.

Obok wyznaczonych przez autorkę popularnych w XIX w. kategorii tematu: „Polonii umarłej” i „Polonii ukoronowanej” (królewskiej), występują inne ważne typy: „Męczeństwo Polski” (np. Jan Matejko, *Zakuwana Polska. Rok 1863*, 1864) i „Polska Zmartwychwstająca”, którą ożywiały każdy zryw narodowy (nigdy ostatecznie).

Przedstawienia klęski Polski, jej martyrologii i nadziei na odzyskanie wolności cechował patos, ekspresywność, dramatyzm i uczuciowość. Nie chodzi przy tym o określany przez autorkę „właściwy efekt” tych przedstawień czy o „manipulowanie” świadomością Polaków za ich pomocą (spotykane raczej we współczesnej narodowej narracji), ale o ich dostosowywanie do sytuacji historyczno-politycznej i o tworzenie ciągle aktualnego zapisu stanu państwa, co nie straciło na popularności nawet po odzyskaniu przez Polskę niepodległości.

Mann pomija moje nazwisko w przypisie 5, dotyczącym cytatu z katalogu wystawy *Polonia Polonia* (2000). Przypis ten powinien brzmieć: A. Myślińska, *Figura patriae. Historia tematu alegorii Polski*, [w:] *Polonia Polonia*, koncepcja, scenariusz A. Rottenberg, red. J. Chrzanowska-Pieńkos, 23 V – 2 VII 2000, Warszawa 2000, s. 9.

Tezę artykułu Mann opiera niemal wyłącznie na materiale zgromadzonym przeze mnie w monograficznym katalogu wystawy *Historia i Polonia (XVI–XXI w.)*, pomijając moje nazwisko jako redaktora katalogu, choć umieszczone jest ono na jego karcie tytułowej. Nazwisko autora scenariusza, kuratorki wystawy i redaktora katalogu jest w tym przypadku takie samo. Przypis nr 9 w artykule powinien brzmieć: *Historia i Polonia* [exhibition cat.], red. A. Myślińska, 29 IX 2009 – 3 I 2010, Muzeum Narodowe w Kielcach; koncepcja, scenariusz, kurator wystawy: A. Myślińska (skoro w zapisie katalogu wystawy *Polonia Polonia* wymieniona jest w tej roli A. Rottenberg). Autorka artykułu mylnie przypisuje redakcję katalogu *Historia i Polonia* redaktorom technicznym: E. Zapale i M. Żarnowskiej-Maciągowskiej.

¹ K. U. Mann, *Polonia: eine Nationalallegorie als Erinnerungsort in der polnischen Malerei des 19. Jahrhunderts*, Köln 2013.

² F. Gołembski, *Kulturowe aspekty integracji europejskiej*, Warszawa 2008, s. 133–134.

³ M. Janion, *Niesamowita słowiańszczyzna. Fantazmy literatury*, Kraków 2007, s. 278.

Uzupełniając, w sensie merytorycznym, powyższe stwierdzenia, nie mogę się zgodzić z konstatacją Mann, że przedstawienia mesjanistyczne zakończyły swoją aktualność wraz z odzyskaniem przez Polskę niepodległości w 1918 r., ponieważ można je spotkać również współcześnie, choćby w plastycznych komentarzach katastrofy smoleńskiej (2010). „Znamienne, że Polonia na krzyżu stała się rodzimym gadżetem naszej ponowoczesności”⁴.

Nie mogę się również zgodzić z pejoratywnym określeniem „media nieartystyczne” („non-art media”) dla pocztówek, kalendarzy, okładek nut i innych wydawnictw patriotycznych z XIX i XX w., których wzorami były najczęściej obrazy różnej klasy artystów. Tego samego pejoratywnego określenia „media nieartystyczne” Mann używa dla współczesnych zapisów narodowej narracji, obecnych na milionach okładek czasopism i książek, plakatach, w znakach ma-

rek, oprawach meczów, marszów ulicznych oraz w wirtualnej rzeczywistości. W ponowoczesnym świecie trwa walka na flagi i symbole narodowe, wyrażana w języku sztuki popularnej, która coraz częściej zastępuje w odbiorze sztukę wysoką. Moja monograficzna książka na ten temat *Polska współczesna ikonografia narodowa* ukaże się w 2015 roku.

W 2009 r. Katharine Ute Mann otrzymała ode mnie w Kielcach szeroką pomoc naukową, a mimo to w artykule błędnie podała atrybucję moich tekstów

---

dr Anna Myślińska

Absolwentka Uniwersytetu Wrocławskiego i Uniwersytetu Warszawskiego. Pracownik Muzeum Narodowego w Kielcach (kustosz dyplomowany), wykładowca Wyższej Szkoły Ekonomii i Prawa w Kielcach. Specjalizacja – malarstwo polskie przełomu XIX/XX wieku; badaczka symboliki i alegorii narodowych.

---

⁴ *Ibidem...*, s. 279–280.

Summary

Anna Myślińska / Katharine Ute Mann, *Polonia – National Allegory as a Place of Memory to 19th Century Polish Painting*, “Quart” 2014, no. 3 (33)

Katharine Ute Mann has been conducting research on the history, art and iconography of Poles. She is associated with the Universities of Düsseldorf and Cologne as well as Collegium Ignatianum in Cracow.

In the article *Polonia – National Allegory as a Place of Memory to 19th Century Polish Painting* she quotes Maria Janion’s typology of Mickiewicz’s idea of messianism, the main reference to national allegories in the 19th century Polish art. However, the resurrection of Poland (reclaiming the independence) is not presented with the appropriate importance in the abovementioned article.

In the classification of Polonia Mann introduces a term “Polonia – Remembrance”. She indicates “Dead Poland” and “Poland Crowned” as the most popular types of concepts in the 19th century, next to which “Martyrdom of Poland” and “Poland Rising from the Dead” should be presented.

Mann was also wrong to link a pejorative ‘art non-art’ term with the mass prints from 19th and 20th century and contemporary national allegories, typical for the language of postmodernism.

Mann omits the name of Anna Myślińska, quoting the article *Figura patriae. History of the Allegory of Poland from the Polonia Polonia* (2000) exhibition catalogue. She also uses, without an appropriate citation, contents of the monographic catalogue *History and Polonia* (2009/2010) edited by Myślińska, once again omitting her name.

Translated by Anna Myślińska